

Nederlandse norm

NEN-ISO 23081-2

(nl)

Informatie en documentatie - Beheren van metagegevens voor archiefbescheiden - Deel 2: Conceptuele en implementatieaspecten (ISO 23081-2:2009, IDT)

Information and documentation - Managing metadata for records - Part 2: Conceptual and implementation issues (ISO 23081-2:2009, IDT)

Vervangt NPR-ISO/TS 23081-2:2007

ICS 01.140.20

juli 2009

Dit document bevat de vertaling in het Nederlands van de internationale norm ISO 23081-2:2009. De internationale norm ISO 23081-2:2009 heeft de status van Nederlandse norm.

Normcommissie 380 046 "Informatie en Documentatie"

Apart from exceptions provided by the law, nothing from this publication may be duplicated and/or published by means of photocopy, microfilm, storage in computer files or otherwise, which also applies to full or partial processing, without the written consent of the Netherlands Standardization Institute.

The Netherlands Standardization Institute shall, with the exclusion of any other beneficiary, collect payments owed by third parties for duplication and/or act in and out of law, where this authority is not transferred or falls by right to the Reproduction Rights Foundation.

Auteursrecht voorbehouden. Behoudens uitzondering door de wet gesteld mag zonder schriftelijke toestemming van het Nederlands Normalisatie-instituut niets uit deze uitgave worden veeveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van fotokopie, microfilm, opslag in computerbestanden of anderszins, hetgeen ook van toepassing is op gehele of gedeeltelijke bewerking.

Het Nederlands Normalisatie-instituut is met uitsluiting van ieder ander gerechtigd de door derden verschuldigde vergoedingen voor veeveelvoudiging te innen en/of daartoe in en buiten rechte op te treden, voor zover deze bevoegdheid niet is overgedragen c.q. rechtens toekomt aan de Stichting Reprerecht.

Although the utmost care has been taken with this publication, errors and omissions cannot be entirely excluded. The Netherlands Standardization Institute and/or the members of the committees therefore accept no liability, not even for direct or indirect damage, occurring due to or in relation with the application of publications issued by the Netherlands Standardization Institute.

Hoewel bij deze uitgave de uiterste zorg is nagestreefd, kunnen fouten en onvolledigheden niet geheel worden uitgesloten. Het Nederlands Normalisatie-instituut en/of de leden van de commissies aanvaarden derhalve geen enkele aansprakelijkheid, ook niet voor directe of indirecte schade, ontstaan door of verband houdend met toepassing van door het Nederlands Normalisatie-instituut gepubliceerde uitgaven.

Inhoud

Voorwoord.....	2
Inleiding	3
1 Onderwerp en toepassingsgebied	4
2 Normatieve verwijzingen	4
3 Termen en definities	4
4 Doelstelling en voordelen van metagegevens	5
5 Beleid en verantwoordelijkheden	9
6 Conceptueel metagegevensmodel	10
7 Concepten met betrekking tot de implementatie van metagegevens	14
8 Metagegevensmodel voor het beheren van archiefbescheiden	21
9 Generiekemetagegevens-elementen	24
10 Ontwikkelen van een metagegevensschema voor het beheren van archiefbescheiden	33
11 Implementeren van metagegevens voor het beheren van archiefbescheiden	37
Bibliografie	44

Copyright
Preview

Voorwoord

De ISO (International Organization for Standardization) is een wereldwijde federatie van nationale normalisatie-instituten (de ISO-leden). Het voorbereidingswerk voor internationale normen wordt doorgaans uitgevoerd door de technische commissies van de ISO. Elk lid dat interesse heeft in een onderwerp waarvoor een technische commissie is samengesteld, heeft recht op vertegenwoordiging in deze commissie. Internationale organisaties, zowel overheidsinstanties als ngo's, nemen in samenwerking met de ISO ook deel aan deze werkzaamheden. De ISO werkt nauw samen met de International Electrotechnical Commission (IEC) inzake alle elektrotechnische normalisatie.

Internationale normen worden opgesteld in overeenstemming met de voorschriften die in de ISO/IEC-richtlijnen deel 2 zijn opgenomen.

De voornaamste taak van de technische commissies is de voorbereiding van internationale normen. Ontwerpversies van internationale normen die zijn aangenomen door de technische commissies, worden ter stemming voorgelegd aan de leden. Publicatie als internationale norm vereist goedkeuring van ten minste 75 % van de stemmen die zijn uitgebracht door deelnemende leden.

Er wordt gewezen op de mogelijkheid dat sommige elementen van dit document onderwerp kunnen zijn van patentrechten. De ISO is niet verantwoordelijk voor het identificeren van dergelijke patentrechten.

ISO 23081-2 werd opgesteld door technische commissie ISO/TC 46, *Information and documentation*, subcommissie SC 11, *Archives/records management*.

Deze eerste editie annuleert en vervangt ISO/TS 23081-2:2007, die technisch is verbeterd.

ISO 23081 bestaat uit de volgende delen onder de algemene titel *Informatie en documentatie – Beheren van metagegevens voor archiefbescheiden*¹⁾:

- *Deel 1: Principes*
- *Deel 2: Conceptuele en implementatieaspecten*

1) Nederlandse voetnoot: de genoemde 'algemene' titel geldt alleen voor ISO 23081-2. De 'algemene' titel van ISO 23081-1 luidt: *Informatie en documentatie – Processen voor informatie- en archiefbeheer – Metagegevens voor archiefbescheiden*; in het Engels: *Information and documentation – Records management processes – Metadata for records*.

Inleiding

ISO 23081 beschrijft metagegevens voor archiefbescheiden. Dit deel van ISO 23081 richt zich op het kader voor het definiëren van metagegeveuselementen voor het beheren van archiefbescheiden en biedt een generieke verklaring van metagegeveuselementen, of deze nu fysiek, analoog of digitaal zijn, in overeenstemming met de principes van ISO 23081-1.

De norm geeft een uitgebreide grondslag voor metagegevens ten behoeve van het beheren van archiefbescheiden in organisaties, conceptuele modellen voor metagegevens en een reeks elementen op hoog abstractieniveau van generieke metagegevenstypen die geschikt zijn voor elke omgeving voor archiefbescheiden die bijv. huidige documentmanagementimplementaties of huidige informatie- en archiefmanagementimplementaties, of archiefimplementaties omvat. Deze norm definieert de generieke metagegevenstypen voor zowel de entiteiten van archiefbescheiden als voor andere entiteiten die moeten worden beheerd om de context van archiefbescheiden te kunnen documenteren en begrijpen. Dit deel van ISO 23081 identificeert voor de belangrijkste entiteiten ook een minimumaantal vaste aggregatieniveaus die vereist zijn om interoperabiliteit te bewerkstelligen. De modellen en generieke metagegevenstypen die in dit deel van ISO 23081 zijn uiteengezet, richten zich hoofdzakelijk op de entiteit 'archiefbescheiden'. Echter, ze zijn ook relevant voor de andere entiteiten.

Dit deel van ISO 23081 schrijft geen specifieke reeks metagegeveuselementen voor. Integendeel, de norm geeft generieke typen metagegevens aan die vereist zijn om aan de eisen voor het beheren van archiefbescheiden te voldoen. Deze aanpak biedt organisaties de flexibiliteit om specifieke metagegevens te selecteren die voldoen aan hun bedrijfs-eisen voor het beheer van hun archiefbescheiden, voor zolang dit vereist is. De norm bevat diagrammen om de metagegeveuselementen te bepalen die voor een bepaalde implementatie kunnen worden gedefinieerd en de metagegevens die van toepassing zouden kunnen zijn op elke aggregatie van de gedefinieerde entiteiten. De norm erkent dat deze entiteiten op verschillende aggregatieniveaus kunnen bestaan. De norm definieert generieke metagegevenstypen die naar verwachting kunnen worden toegepast op alle aggregatieniveaus en wijst daarbij degenen die implementeren op specifieke metagegeveuselementen die mogelijk alleen van toepassing zijn op bepaalde aggregatieniveaus.

Het implementeren van metagegevens voor het beheren van archiefbescheiden in organisaties en systemen impliceert een aantal keuzes die worden bepaald door de omstandigheden van de organisatie, de ingevoerde systemen en de eisen voor het beheren van archiefbescheiden.

Dit deel van ISO 23081, dat voortbouwt op de principes van ISO 23081-1, geeft nadere uitleg over de concepten die ten grondslag liggen aan metagegevensschema's voor het beheren van archiefbescheiden, biedt een praktische leidraad voor het ontwikkelen en opstellen van deze schema's vanuit het perspectief van de organisatie en gaat ten slotte in op kwesties met betrekking tot het implementeren en het beheren van metagegevens door de tijd.

Dit deel van ISO 23081 is bedoeld voor:

- documentaire informatiespecialisten (of personen die in een organisatie zijn aangewezen voor het beheren van archiefbescheiden in een willekeurige omgeving) die verantwoordelijk zijn voor het definiëren van metagegevens voor het beheren van archiefbescheiden op een willekeurig aggregatieniveau in een bedrijfssysteem of in specifieke softwareprogramma's voor archiefbescheiden,
- systeem-/bedrijfsanalisten die verantwoordelijk zijn voor het identificeren van metagegevens voor het beheren van archiefbescheiden in bedrijfssystemen,
- documentaire informatiespecialisten of systeemanalisten die zich bezighouden met de interoperabiliteitseisen voor archiefbescheiden, en
- verkopers, zoals leveranciers van softwareprogramma's die het aanmaken, opnemen en beheren van metagegevens door de tijd ondersteunen en mogelijk maken.

Informatie en documentatie – Beheren van metagegevens voor archiefbescheiden – Deel 2: Conceptuele en implementatieaspecten

1 Onderwerp en toepassingsgebied

Dit deel van ISO 23081 biedt een kader voor het definiëren van metagegevens-elementen volgens de principes en overwegingen voor implementatie die uiteengezet zijn in ISO 23081-1. Het doel van dit kader is:

- a) het mogelijk maken van een gestandaardiseerde beschrijving van archiefbescheiden en van essentiële contextuele entiteiten voor archiefbescheiden,
- b) het geven van algemeen inzicht in vaste aggregatiepunten om de interoperabiliteit van archiefbescheiden en relevante informatie voor archiefbescheiden mogelijk te maken tussen organisatiesystemen, en
- c) het mogelijk maken van hergebruik en normalisering van metagegevens voor het beheren van archiefbescheiden door de tijd en over verschillende domeinen en toepassingen heen.

De norm identificeert tevens een aantal essentiële beslissingspunten die moeten worden aangepakt en gedocumenteerd om de implementatie van metagegevens voor het beheren van archiefbescheiden mogelijk te maken. De norm heeft als doel:

- aan te geven welke aspecten moeten worden geregeld bij het implementeren van metagegevens voor het beheren van archiefbescheiden,
- aan te geven en uit te leggen welke mogelijkheden er zijn om de aspecten aan te pakken, en
- aan te geven welke verschillende trajecten er zijn voor de besluitvorming en het kiezen van mogelijkheden bij het implementeren van metagegevens voor het beheren van archiefbescheiden.

2 Normatieve verwijzingen

De volgende documenten waarnaar is verwezen, zijn onmisbaar voor de toepassing van dit document. Bij gedateerde verwijzingen is alleen de aangehaalde versie van toepassing. Bij ongedateerde verwijzingen is de laatste versie van het document (niet inbegrip van wijzigingsbladen) waarnaar is verwezen van toepassing.

ISO/IEC 11179-1	<i>Information technology – Metadata registries (MDR) – Part 1: Framework</i>
ISO 15489-1:2001	<i>Information and documentation – Records management – Part 1: General</i>
ISO 23081-1:2006	<i>Information and documentation – Records management processes – Metadata for records – Part 1: Principles</i>

3 Termen en definities

Met betrekking tot dit document zijn de termen en definities van ISO 15489-1, ISO 23081-1 en ISO/IEC 11179-1 van toepassing, evenals de onderstaande.

3.1

archiefsysteem

georganiseerde verzameling van hardware, software, beleid, procedures en mensen die archiefbescheiden onderhoudt, opslaat, beheert en beschikbaar stelt door de tijd

3.2**attribuut**

kenmerk van een object of entiteit

[ISO 11179-1:2004, definitie 3.1.1]

3.3**bedrijfssysteem**

georganiseerde verzameling van hardware, software, middelen, beleid, procedures en mensen die de bedrijfsinformatie van een organisatie opslaat, verwerkt en er toegang toe geeft

3.4**klasse**

beschrijving van een reeks objecten met dezelfde attributen, bewerkingen, methoden, relaties en semantiek

[ISO/IEC 19501-1:2005, Glossarium]

3.5**conceptueel gegevensmodel**

gegevensmodel dat een abstract beeld van de werkelijkheid representeert

OPMERKING Een conceptueel model geeft het menselijk begrip van een systeem weer.

[ISO 11179-1:2004, definitie 3.2.5]

3.6**entiteit**

elk concreet of abstract ding dat bestaat, bestond of zou kunnen bestaan, met inbegrip van de onderlinge verbanden tussen deze dingen

VOORBEELD Een persoon, object, activiteit, idee of proces.

OPMERKING Een entiteit bestaat los van het feit of hierover gegevens beschikbaar zijn of niet.

[ISO 11179-1:2004, definitie 3.2.10, ISO/IEC 2382-17:1999, definitie 17.02.05]

3.7**metagegevens voor het beheren van archiefbescheiden**

gestructureerde of semigestructureerde informatie die het aanmaken, beheren en gebruiken van archiefbescheiden mogelijk maakt door de tijd en binnen en tussen domeinen

OPMERKING Zie ISO 23081-1:2006, hoofdstuk 4.

3.8**softwareprogramma voor archiefbescheiden**

specifiek programma dat wordt gebruikt om archiefbescheiden van een organisatie te onderhouden, beheren en er toegang toe geeft

4 Doelstelling en voordelen van metagegevens**4.1 Doelstellingen van metagegevens voor het beheren van archiefbescheiden****4.1.1 Algemeen**

Organisaties hebben informatiesystemen nodig die de juiste contextuele informatie opnemen en beheren ten behoeve van het gebruiken, begrijpen en beheren van en toegang geven tot archiefbescheiden door de tijd. Deze informatie is essentieel voor het handhaven van de authenticiteit, betrouwbaarheid, integriteit,

bruikbaarheid en bewijswaarde van archiefbescheiden. De overkoepelende term voor deze informatie is metagegevens voor het beheren van archiefbescheiden.

Metagegevens voor het beheren van archiefbescheiden kunnen in een organisatie voor diverse doeleinden worden gebruikt om de informatiebronnen ervan op een systematische en consistente manier te ondersteunen, identificeren, verifiëren, beschrijven, lokaliseren en te beheren om te voldoen aan de bedrijfs-, verantwoordelijkheids- en maatschappelijke eisen van organisaties.

Softwareprogramma's voor archiefbescheiden en bedrijfssystemen met functionaliteit voor archiefbescheiden beheren archiefbescheiden door het opnemen en beheren van metagegevens over de desbetreffende archiefbescheiden en over de context van de aanmaak en het gebruik van deze archiefbescheiden.

Archiefbescheiden, met name in de vorm van digitale transacties, kunnen buiten de formele softwareprogramma's voor archiefbescheiden bestaan, en worden vaak aangemaakt in bedrijfssystemen die een specifiek doel dienen (bijv. vergunningensystemen). Archiefbescheiden worden gebruikt en begrepen door mensen die beschikken over of toegang hebben tot voldoende kennis over de processen die worden uitgevoerd, over de mensen die bij de transactie zijn betrokken, over de archiefbescheiden die worden aangemaakt en over de directe context van deze archiefbescheiden. Dergelijke archiefbescheiden zijn niet altijd robuust, onder andere om de volgende redenen.

- a) Contextuele verbanden kunnen niet vastgelegd en afhankelijk zijn van het geheugen van een persoon en groep. Deze afhankelijkheid van niet vastgelegd contextueel inzicht is niet betrouwbaar; sommige mensen hebben toegang tot meer informatie dan anderen en in de loop der tijd zal de bruikbaarheid van archiefbescheiden in het gedrang komen door personeelwisselingen en een afnemend bedrijfsgeheugen.
- b) Het ontbreekt de archiefbescheiden vaak aan de expliciete informatie die nodig is om de onderdelen van een transactie buiten de specifieke bedrijfscontext te identificeren en ze kunnen daarom moeilijk worden uitgewisseld met andere gerelateerde bedrijfssystemen vanuit het oogpunt van interoperabiliteit.
- c) De beheerprocessen die nodig zijn om de duurzaamheid van de archiefbescheiden te waarborgen voor zolang de archiefbescheiden vereist zijn, zijn meestal geen onderdeel van dergelijke systemen.

4.1.2 Hoeveelheid metagegevens

Er zijn praktische beperkingen aan de hoeveelheid contextuele informatie die in de vorm van metagegevens expliciet kan worden gemaakt en kan worden opgenomen in een bepaald systeem. De context is oneindig, terwijl een enkel informatiesysteem zijn begrenzingen heeft. Er zal altijd meer contextuele informatie beschikbaar zijn buiten de grenzen van een enkel systeem. Een apart softwaresysteem voor archiefbescheiden hoeft slechts zoveel metagegevens op te nemen als nuttig wordt geacht voor dat systeem en zijn gebruikers om de archiefbescheiden in het systeem te interpreteren en te beheren zolang dit nodig is en om de migratie mogelijk te maken van die archiefbescheiden die buiten dat systeem nodig zijn. Goede metagegevenssystemen zijn dynamisch en kunnen aanvullende metagegevens toevoegen voor het beheren van archiefbescheiden als en wanneer dit nodig is door de tijd.

Veel metagegevens voor het beheren van archiefbescheiden kunnen uit andere informatiesystemen worden verkregen. Om bruikbaar te kunnen zijn in een systeem voor het beheren van archiefbescheiden moeten deze metagegevens op een gestandaardiseerde manier worden gestructureerd. Gestandaardiseerde metagegevens zijn een noodzakelijke voorwaarde voor de interoperabiliteit van informatiesystemen binnen en tussen organisaties.

4.2 Bedrijfsvoordelen van metagegevens voor het beheren van archiefbescheiden

4.2.1 Algemeen

Metagegevens voor het beheren van archiefbescheiden beschrijven niet alleen de attributen van archiefbescheiden op een manier die het beheer en gebruik/hergebruik van deze bescheiden mogelijk

maakt, maar documenteren ook de relaties tussen archiefbescheiden en de actoren die ze maken en gebruiken, en de activiteiten waarbij deze archiefbescheiden ontstaan of de omstandigheden waaronder ze worden gebruikt. Metagegevens ondersteunen het zoeken van informatiemiddelen en het onderhouden van de authenticiteit ervan.

4.2.2 Archiefbescheiden opnemen en beheren in bedrijfssystemen

Organisaties moeten archiefbescheiden van hun transacties aanmaken en deze archiefbescheiden onderhouden zolang deze nodig zijn. Dit kan alleen worden gedaan als bedrijfssystemen van organisaties metagegevens van archiefbescheiden opnemen volgens de eisen van de organisatie voor het beheren van archiefbescheiden. Hoe goed een systeem archiefbescheiden beheert, is grotendeels afhankelijk van de functionaliteit van het systeem met betrekking tot metagegevens. De relaties tussen bedrijfssystemen en specifieke softwaresystemen voor archiefbescheiden zijn afhankelijk van implementatiebeslissingen zoals beschreven in hoofdstuk 11.

4.2.3 Interoperabiliteit

Interoperabiliteit verwijst naar het vermogen van twee of meer geautomatiseerde systemen om informatie uit te wisselen en deze informatie met succes te herkennen, verwerken en gebruiken. Interoperabele systemen moeten gelijktijdig kunnen functioneren op technische, semantische en syntactische niveaus.

Gestandaardiseerde metagegevens zijn een noodzakelijke voorwaarde voor de interoperabiliteit van informatiesystemen.

Gestandaardiseerde metagegevens voor het beheren van archiefbescheiden helpen als volgt bij het mogelijk maken van interoperabiliteit:

- a) tussen bedrijfssystemen binnen een organisatie (bijv. tussen systemen die een enkel bedrijfsproces ondersteunen en de systemen die andere bedrijfsprocessen binnen de organisatie ondersteunen);
- b) tussen bedrijfssystemen die archiefbescheiden aanmaken en softwareprogramma's voor archiefbescheiden die deze als archiefbescheiden beheren;
- c) tussen bedrijfssystemen tijdens systeem migratie;
- d) tussen meerdere organisaties die betrokken zijn bij het uitvoeren van bedrijfsprocessen (bijv., ketenbeheer of digitale handelstransacties);
- e) tussen organisaties voor diverse andere bedrijfsdoelenden (bijv. gemeenschappelijke transacties uitvoeren of het overbrengen van archiefbescheiden naar een derde partij);
- f) tussen bedrijfssystemen die archiefbescheiden aanmaken en archiefsystemen die de archiefbescheiden bewaren door de tijd.

Door het ondersteunen van interoperabiliteit maken metagegevens voor het beheren van archiefbescheiden het mogelijk om archiefbescheiden terug te vinden in zowel bedrijfssystemen als in softwareprogramma's voor archiefbescheiden.

4.2.4 Risicomanagement

Metagegevensschema's kunnen worden aangepast om aan de eisen van een organisatie voor het vermijden van risico's te voldoen. Organisaties behoren elementen te specificeren die voor archiefbescheiden aanwezig moeten zijn, willen ze betrouwbaar, authentiek en integer zijn. Andere elementen zijn optioneel en kunnen worden opgenomen naar het oordeel van onderafdelingen van organisaties of voor bepaalde bedrijfssystemen binnen organisaties.

Bij het overwegen van strategieën voor het implementeren van metagegevens behoren organisaties de bestaande risico's te identificeren, te overwegen hoe groot het desbetreffende risico is en te waarborgen dat de strategie voor de implementatie:

Bestelformulier

Stuur naar:

NEN Standards Products & Services
t.a.v. afdeling Klantenservice
Antwoordnummer 10214
2600 WB Delft

NEN Standards Products & Services

Postbus 5059
2600 GB Delft

Vlinderweg 6
2623 AX Delft

T (015) 2 690 390
F (015) 2 690 271

www.nen.nl/normshop

Ja, ik bestel

__ ex. NEN-ISO 23081-2:2009 nl Informatie en documentatie - Beheren van metagegevens voor archiefbescheiden - Deel 2: Conceptuele en implementatieaspecten € 166.19

Wilt u deze norm in PDF-formaat? Deze bestelt u eenvoudig via www.nen.nl/normshop

Gratis e-mailnieuwsbrieven

Wilt u op de hoogte blijven van de laatste ontwikkelingen op het gebied van normen, normalisatie en regelgeving? Neem dan een gratis abonnement op een van onze e-mailnieuwsbrieven. www.nen.nl/nieuwsbrieven

Gegevens

Bedrijf / Instelling _____

T.a.v. _____ O M O V

E-mail _____

Klantnummer NEN _____

Uw ordernummer _____ BTW nummer _____

Postbus / Adres _____

Postcode _____ Plaats _____

Telefoon _____ Fax _____

Factuuradres (indien dit afwijkt van bovenstaand adres)

Postbus / Adres _____

Postcode _____ Plaats _____

Datum _____ Handtekening _____

Retourneren

Fax: 015 2 690 271

E-mail: klantenservice@nen.nl

Post: NEN Standards Products & Services,

t.a.v. afdeling Klantenservice
Antwoordnummer 10214,
2600 WB Delft

(geen postzegel nodig).

Voorwaarden

- De prijzen zijn geldig tot 31 december 2018, tenzij anders aangegeven.
- Alle prijzen zijn excl. btw, verzend- en handelingskosten en onder voorbehoud bij o.m. ISO- en IEC-normen.
- Bestelt u via de normshop een pdf, dan betaalt u geen handeling en verzendkosten.
- Meer informatie: telefoon 015 2 690 391, dagelijks van 8.30 tot 17.00 uur.
- Wijzigingen en typfouten in teksten en prijsinformatie voorbehouden.
- U kunt onze algemene voorwaarden terugvinden op: www.nen.nl/leveringsvoorwaarden.